

Л. В. Козарезенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри політичної економії,
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди", м. Переяслав-Хмельницький

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

L. Kozarezenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University, Pereyaslav-Khmelnytsky, Ukraine

ENHANCEMENT OF A LEVEL OF SOCIAL AND ECONOMIC PROVISION OF THE POPULATION THROUGH DEVELOPMENT OF THE INSURANCE SERVICES MARKET

У статті досліджено роль ринку страхових послуг у підвищенні рівня матеріального забезпечення громадян. Розглянуто переваги та недоліки функціонування ринку страхових послуг в Україні, сформульовано висновки щодо напрямів покращення діяльності страхових компаній в напрямі сприяння людського розвитку. Проаналізовано динаміку та виявлено основні тенденції у функціонуванні ринку страхових послуг в Україні. Доведено, що створення сприятливих умов для залучення заощаджень населення в інвестиційний процес через ринок страхових послуг має забезпечувати держава через відповідні стимули та гарантії. Зроблено висновок, що залучення широкого кола населення до страхування може вирішити завдання щодо підвищення інтересу населення до інвестиційного розміщення особистих заощаджень, зокрема в систему добровільного пенсійного страхування.

The article is dedicated to research of the role of the insurance services market in enhancement of the level of financial provision of the citizens. The article considers advantages and disadvantages of functioning of the insurance services market in Ukraine. The author makes conclusions regarding directions of improvement of the insurance companies' activities on the way to facilitation of human development. The author has analyzed the dynamics and detected the main tendencies in functioning of the insurance services market in Ukraine. The author has proved that the government must provide formation of beneficial conditions for involvement of savings of the population in the investment process through the insurance services market owing to corresponding incentives and guarantees. The author has concluded that involvement of a considerable number of the citizens in insurance may settle the matter regarding increase of the population interest in investing personal savings, particularly in the system of voluntary retirement insurance.

Ключові слова: людський потенціал, фінансове регулювання, ринок страхових послуг, рівень доходів, економічний розвиток.

Key words: human development, financial regulation, insurance services market, income level, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Страхування є ефективним засобом реалізації соціальної політики держави, здійснюючи матеріальний захист громадян шляхом виплати пенсій і грошової допомоги через систему державного соціального страхування. У свою чергу, страхування є стабільним джерелом інвестиційних ресурсів держави [1]. Вкладаючи кошти страхових резервів

(переважно за довгостроковими договорами особистого страхування) в пріоритетні галузі, держава спроможна вирішувати глобальні економічні завдання. Страхування має стратегічне значення у розвитку національної економіки [2]. Отже, страхування є одночасно засобом залучення грошових ресурсів і способом відшкодування збитків. Серед проблем ринку страхових послуг України, що потребують негайного вирішення, можна виділити слабку взаємодію державних органів регулювання фінансових ринків, загалом, і

страхового, зокрема; численні порушення прав споживачів страхових послуг і відсутність кваліфікації правопорушень; низька якість послуг; обмежена можливість для інвестування страхових резервів; суперечливість і недосконалість законодавства у сфері ліцензування, реєстрації та здійснення контролю за діяльністю страхових компаній; проблеми законодавчого характеру, що не дозволяють розвивати пенсійне страхування, обов'язкове медичне страхування, а також недосконалість правової бази страхування аграрних ризиків; слабка нормативно-правова база діяльності страхових посередників, актуаріїв та аварійних комісарів і низька якість наданих ними послуг; проблеми оподаткування страхових компаній (податковий арбітраж), перестраховування. Недорозвиненість ринку страхових послуг України порівняно із західними ринками пояснюється низькою чинністю, зокрема: виходом "слабких гравців" та наявності фактів шахрайства на ринку страхових послуг; незначними обсягами залученого населення до системи страхування; значними обмеженнями страховиків щодо виконання ними інвестиційної функції; тривалим періодом ігнорування ринку страхових послуг регуляторами фінансового ринку. У той же час, незважаючи на кризові вищодавні фінансового сектору України, ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим порівняно з іншими сегментами фінансового ринку [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі складові державної фінансової політики в контексті розвитку людського потенціалу активно досліджуються вітчизняними науковцями. Питанням впливу бюджетних інструментів на розвиток людського потенціалу присвячені праці Луніної І.О., Кудряшова В.П., Затоначко Т.Г., Деркача М.І., Тарангул А.А., Кравченко А.А., Ляхович Г.І., Лютого І.О., Полозенко Д.В., Чугунова І.Я., Василюк Д.О. Вплив податків на розвиток людського потенціалу вивчали Швабій К.І., Огонь Ц.Г., Калінеску Т.В., Вишневіський В.П., Липницький Д.В., Соколовська А.М. Взаємозв'язок фінансового ринку і розвитку людського потенціалу вивчали Федулова А., Черевиков Є.В., Жаліло Я.А., Богдан Т.П., Запатріна І.В., Осецький В.А., Лагутін В.Д., Терещенко Г.М. та інші.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Впродовж 2009—2014 років спостерігається зростання загальних активів страхових компаній з 41 970,1 млн грн. у 2009 році до 79 261,2 млн грн. у 2014 році. Зріс також обсяг страхових резервів з 10 141,3 млн грн. у 2009 році до 15 828,0 млн грн. у 2014 році. Поряд з цим, у 2014 році знизився обсяг сплачених статутних капіталів страхових компаній з 15 232,5 млн грн. у 2013 році до 15 120,9 млн грн. у 2014 році [4]. В цілому, спостерігається відносно стабільний рівень капіталізації страхових компаній. У свою чергу, спостерігається зменшення кількості страхових компаній.

Впродовж 2009—2014 років припинили свою діяльність 74 страхові компанії. Голова Нацкомфінпослуг зауважив, що продовжується "очистка" ринку від неплатоспроможних компаній [5], і у 2015 році за було відізнано ліцензії у понад як 60-ти страхових компаній. На фоні цих подій спостерігається повільне зростання валових страхових премій; зниження валових страхових виплат з 6 737,2 млн грн. у 2009 році до 50 065,4 млн грн. у 2014 році; поступове зростання кількості договорів страхування (із загальною тенденцією виділяється тільки 2013 рік, в якому кількість договорів страхування зросла більше ніж у 2 рази); виплати компенсовані перестраховиками коливаються у межах 967,9 млн грн. — 486,7 млн грн. Незрозумілим є різке збільшення договорів страхування з 35 204,8 тис. одиниць у 2012 році до 87 328,5 тис. одиниць у 2013 році (на 52 123,7 тис. одиниць). У той же час валові страхові премії зросли лише на 7 153,7 млн грн. З огляду на такий розрив кількості договорів страхування та зібраних страхових премій можна припустити, що мало місце або укладання фіктивних договорів страхування, або приховування надходжень від страховальників.

Негативною є тенденція до зменшення обсягів валових страхових виплат поряд із збільшенням премій. Такий стан компенсації страхових випадків не сприяє залученню широкого кола громадян до системи страхування. Прослідковується, загалом, збільшення обсягів страхових премій (виключенням є 2014 рік, який характеризується кризовим станом фінансово-економічної сфери). Найбільші обсяги страхових платежів надходять від добровільного майново-

го страхування з 14 769,8 млн грн. у 2009 році до 16 961,3 млн грн. у 2013 році. Страхові премії у сфері страхування життя коливались у межах 827,3 млн грн. у 2009 році до 2159,8 млн грн. у 2014 році, тобто найменші поряд із добровільним особистим страхуванням та добровільним страхуванням відповідальності.

Від страховальників-фізичних осіб за 2014 рік надійшло 9 519,9 млн грн. (2013 рік — 10 267,5 млн грн.). У т.ч. на страхування життя надійшло 2 040,4 млн грн. (2013 рік — 2 337,4 млн грн.), що на 12,7% менше, ніж за попередній період. Страхові виплати страховальникам-фізичним особам за 2014 рік становили 2 862,6 млн грн. (56,5% від загальних валових виплат), у 2013 році — 2 637,5 млн грн.). Рівень страхових виплат фізичним особам (відношення страхових виплат до страхових премій) станом на 31.12.2014 становив 30,1%, що на 4,4 в. п. більше порівняно зі станом на 31.12.2013 року [4]. Аналіз надходжень страхових платежів (премій) та виплати у сегменті страхування фізичних осіб впродовж 2009—2014 років свідчать про поступове зростання премій від фізичних осіб. Однак рівень страхових виплат фізичним особам не корелюється з надходженням страхових премій, що негативно сприймається страховальниками та збільшує недовіру до ринку страхових послуг з боку населення.

Впродовж 2009—2014 років спостерігається збільшення страхових премій за договорами страхування від нещасних випадків з 224,6 млн грн. у 2009 році до 903,7 млн грн. у 2013 році, у 2014 році рівень страхових премій знизився на 294,8 млн грн. Близько ніж у чотири рази зросли премії за договорами медичного страхування. Відносно стабільними є платежі за договорами страхування життя. Майже у два рази зросли премії за договорами обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ). Страхові премії за договорами страхування наземного транспорту КАСКО знизилися протягом 2009—2014 років на 787,3 млн грн.

Структура страхових платежів та страхових виплат при страхуванні фізичних осіб станом на 31.12.2014 має такий вигляд: від страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) надійшло 2 059,8 млн грн., що на 69,7 млн грн. (або на 3,5%) більше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; 20,9% всіх страхових премій від громадян становили премії від страхування наземного транспорту (КАСКО) — 1 986,8 млн грн., що на 348,3 млн грн. (або на 14,9%) менше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; від страхування життя надійшло 2 040,4 млн грн. (або 21,4% всіх страхових премій від громадян), що на 297,0 млн грн. (або на 12,7%) менше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; від медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) — 809,1 млн грн. (або 8,5% всіх страхових премій від громадян), що на 95,8 млн грн. (або на 13,4%) більше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; від страхування від нещасних випадків — 608,9 млн грн. (або 6,4% всіх страхових премій від громадян), що на 294,8 млн грн. (або на 32,6%) менше в порівнянні з відповідною датою 2013 року.

Основна частина страхових виплат (34,9%) здійснена за договорами страхування наземного транспорту (КАСКО) — 1 000,1 млн грн., що на 17,2 млн грн. (або на 1,7%) більше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; 27,1% страхових виплат здійснено за договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) і становить 774,7 млн грн., що на 43,1 млн грн. (або на 5,9%) більше в порівнянні з відповідною датою 2013 року; за медичним страхуванням фізичним особам було виплачено 576,5 млн грн. (або 20,1% від загальної суми виплат/відшкодувань страховальникам-фізичним особам), що на 32,5 млн грн. (або на 6,0%) більше в порівнянні з відповідною датою 2013 року. Рівень страхових виплат за договорами страхування наземного транспорту (КАСКО), укладеними зі страховальниками — фізичними особами, станом на 31.12.2014 становив 50,3%, за договорами страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) — 37,6%, за медичним страхуванням — 71,3%.

У свою чергу, аналізуючи страхові виплати, ми бачимо, що основна їхня частина припадає на договори страхування наземного транспорту (КАСКО); страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) та медичного страхування.

У цілому страхування фізичних осіб повільно, але розвивається, і має потенціал для зростання. При реалізації виваженої політики держави стосовно розвитку страхуван-

ня фізичних осіб можна сподіватись на розширення кола страхувальників.

З огляду на необхідність посилення соціально-економічного забезпечення громадян через розвиток ринку страхових послуг, однією з найгостріших проблем вітчизняної галузі страхування є формування системи недержавного соціального страхування, зокрема, медичного, пенсійного та страхування життя.

Зокрема обсяги фінансування сфери охорони здоров'я в Україні є невиправдано малим і не задовольняє потреб населення у якісному медичному обслуговуванні. Поряд з цим значні обсяги фінансових ресурсів має тіньовий сектор медицини. Майже усі медичні послуги, навіть у державних медичних закладах, є платними. І за оцінками експертів тіньові платежі у сфері вітчизняної медицини становлять щороку близько 25 млрд грн. Безумовно, що ці ресурси можна детінізувати через інструменти ринку страхових послуг. У свою чергу, надання медичних послуг під наглядом страховиків посилить відповідальність медичних закладів.

Досвід більшості розвинених країн доводить, що добровільне медичне страхування може успішно розвиватись як доповнення до державного фінансування охорони здоров'я та обов'язкового медичного страхування, що забезпечує додаткові сервісні медичні послуги та розширює фінансові можливості галузі охорони здоров'я. Перехід вітчизняної медицини на страхові засади викличе позитивні зміни в механізмі фінансування галузі, що забезпечить доступність медичних послуг та їх функціональність.

Соціально-економічна роль страхування у свою чергу реалізується через розвиток страхування життя та добровільного пенсійного страхування. Розвиток компаній зі страхування життя може стати стабілізуючим чинником соціально-економічного розвитку держави та забезпечуватиме спокій і впевненість громадян у майбутньому. У розвинених країнах світу понад 80 % приймають участь у схемах довгострокового страхування життя. Так, у Німеччині на 82 млн населення в обігу перебувають понад 120 млн полісів страхування життя. Довгострокове страхування життя (страхові компанії як інституційні інвестори) у розвинених країнах забезпечують необхідними довгостроковими інвестиціями національні економіки. Красномовним є факт, що в ЄС страхування життя становить 40—60 % від загального обсягу страхування.

На сьогодні обсяги страхових премій за різними видами договорів страхування життя є досить незначними у порівнянні з іншими видами страхування. Зазначимо, що у країнах ЄС частка страхових платежів зі страхування життя щорічно становить від 2 до 6 % ВВП, а в Україні цей показник складає приблизно 0,005 % ВВП [3].

За даними Нацкомфінпослуг, валові страхові платежі за договорами страхування життя становили у 2014 році 2159,8 млн грн., у тому числі 2337,4 млн грн. (понад 90%) надійшли від фізичних осіб; 119,4 млн грн. (понад 5%) надійшли від юридичних осіб [4].

Протягом 2014 року застраховано 1 285 243 фізичні особи, що на 27,5% або на 486 419 осіб менше проти відповідного періоду 2013 року (за 2013 рік застраховано 1 771 662 фізичних осіб). Обсяг валових страхових виплат із страхування життя за 2014 рік становив 239,2 млн грн. (включаючи страхові виплати у вигляді анuitетів), що на 60,3% більше в порівнянні з відповідним періодом 2013 року (149,2 млн грн.). Зокрема збільшення страхових виплат зі страхування життя, пов'язане із збільшенням виплат по: іншим договорам накопичувального страхування на 84,9 млн грн., або на 79,6% (станом на 31.12.2013 — 106,6 млн грн., станом на 31.12.2014 — 191,5 млн грн.); іншим договорам страхування життя на 5,3 млн грн., або на 20,5% (станом на 31.12.2013 — 25,8 млн грн., станом на 31.12.2014 — 31,1 млн грн.) [4].

Необхідною передумовою розвитку інвестиційної складової страхування є наявність напрямів інвестування страхових резервів. Безперечно, що для отримання інвестиційного доходу страховою компанією фінансовий ринок має запропонувати відповідний перелік фінансових інструментів. На жаль, в Україні перелік напрямів інвестування є досить обмеженим, а доходність не перевищує рівень інфляції, що нівелює фінансову користь від інвестицій. Слід відзначити, що у структурі активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів переважають вкладення в цінні папери (коливання у межах 70% — 45%) та банківські депозити (коливання у межах 30% — 15%).

Детально структура активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів (ст. 31 Закону України

"Про страхування"), а також технічних резервів та резервів зі страхування життя у 2009—2014 роках наведена в (табл. 1, 2).

Як відзначалося вище, у структурі активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів переважають вкладення в цінні папери та банківські депозити. Також слід зазначити, що напрями інвестування активів (відповідно до Закону "Про страхування") залишалася майже незмінними протягом останніх років через обмеженість переліку фінансових інструментів. Стосовно інвестицій в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України, то можна відзначити, що вони становили не більше 0,3% у структурі активів.

Дані таблиці 2 демонструють повільне збільшення обсягів резервів зі страхування життя: вкладання в цінні папери збільшилося з 2 774,5 млн грн. у 2009 році до 4 788,1 млн грн. у 2014 році; збільшилися банківські вклади та інвестиції в банківські метали; грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі зросли з 1 065,2 млн грн. у 2009 році до 1 739,6 млн грн. у 2014.

У 2014 році у структурі активів, якими представлені резерви зі страхування життя, станом на 31.12.2014 у порівнянні з інформацією станом на 31.12.2013 відбулися такі зміни: 1) на 523,7 млн грн. (або на 31,2%) збільшився обсяг коштів, вкладених у цінні папери, що емітуються державою, і становив 2 204,4 млн грн. (або 41,5% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя); 2) на 718,5 млн грн. (або на 51,2%) збільшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах) і становив 2 120,9 млн грн. (або 40,0% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя); 3) на 135,9 млн грн. (або на 83,6%) збільшився обсяг грошових коштів на поточних рахунках, і становив 298,5 млн грн. (або 5,6% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя); 4) на 135,8 млн грн. (або на 87,2%) збільшився обсяг коштів, вкладених в облігації, і становив 291,6 млн грн. (або 5,5% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя).

Найбільший приріст резервів зі страхування життя відбувся за договорами страхування життя, зобов'язання за якими визначені у вільноконвертованій валюті (у 376 рази). За підсумками 2014 року 14 СК "LIFE" отримали від'ємне значення приросту резервів із страхування життя на загальну суму 55,3 млн грн., що пов'язано з достроковим розірванням договорів страхування (за підсумками 2013 року від'ємне значення задекларували 14 СК "LIFE" на загальну суму 25,0 млн грн.). Приріст резервів із страхування життя становив 1 516,7 млн грн. Найбільший приріст страхових резервів зі страхування життя (більше 100 млн грн.) задекларовано трьома страховими компаніями "LIFE" у розмірах 613,0 млн грн., 294,7 млн грн. та 187,7 млн грн. (40,4%, 19,4% та 12,4% від загального приросту резервів відповідно) [4].

Аналітики також відзначають несприятливі умови для інвестування, відсутність надійних інвестиційних інструментів і державних гарантій під інвестиційні проекти, недосконалість податкового законодавства негативно впливають на інвестиційну привабливість страхового ринку України, а відтак, уповільнюють його розвиток. Загальний рівень інвестиційної привабливості вітчизняного страхового ринку 52% експертів визначили як середній [6]. А однією із найважливіших проблем є гарантування виплат за договорами страхування, а також захист страхових накопичень від інфляції (інвестиційний дохід).

Успішний розвиток інвестиційних процесів на національному страховому ринку, на наш погляд, буде залежати від: сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення — потенційних страхувальників; формування фінансово стійких страхових організацій; активізації ролі держави й її органів в зміцненні та розвитку страхового ринку; формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку; розвитку законодавчої бази страхування; використання сучасних методів в управлінні страховими організаціями [7].

З огляду на вищезазначений аналіз функціонування ринку страхових послуг, у т.ч. сектору довгострокового страхування життя, можна стверджувати, що стимули до укладання договорів страхування відсутні.

Поряд з цим, до переваг компаній зі страхування життя можна віднести: по-перше, відповідну вимогам законодавства суворість вимог до забезпечення поточної платоспроможності, ліквідності, надійності (безпечності і диверсифікованості) інвестицій та наявність механізмів з їх дотриман-

Таблиця 1. Структура активів страхових компаній у 2009–2014 роках (млн грн.)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Цінні папери, зокрема:	10968,5	13148,6	14852,7	33942,0	21334,1	22677,0
- акції	9521,8	10905,8	12529,0	29865,2	17834,3	18009,1
- облигації	556,5	652,7	780,3	1467,0	755,6	809,6
- іпотечні сертифікати	20,7	66,7	95,9	0	388,8	468,3
- цінні папери, що емітуються державою	869,5	1523,4	1447,5	2609,9	2355,4	3390,0
Кредити страховальникам та для житлового будівництва	5,1	5,0	4,6	4,6	4,7	4,5
Грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі	1540,6	1788,6	2116,3	1903,8	2197,8	2805,9
Банківські вклади	6103,7	6464,6	7819,1	8746,1	9296,4	9031,8
Банківські метали	105,3	79,3	70,5	70,9	25,2	36,4
Нерухоме майно	1997,8	2182,6	2054,0	2133,3	1965,3	2045,5
Права вимоги до перестраховиків	3067,7	3940,1	1647,3	1905,4	3038,5	3867,4
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ	78,4	86,1	77,6	66,0	52,1	61,4

Джерело: складено автором за [4].

ня; по-друге, обов'язковість нарахування інвестиційного доходу (з мінімально гарантованою нормою дохідності на суму, накопичену на її особистому рахунку) за договорами страхування; по-третє, відповідальність у межах законодавства перед клієнтом за збереження і примноження пенсійних коштів; по-четверте, взаємообумовленість накопичених коштів (у т.ч. пенсійних заощаджень) із страховим захистом пов'язаним із життям, здоров'ям, працездатністю і додатковою пенсією застрахованих осіб; по-п'яте, диференціація, різноманітність, гнучкість і прагматична повнота страхових продуктів відповідно до потреб забезпечення фінансового захисту добробуту людини тощо. Проте, незважаючи на наявність переваг для населення стосовно укладання договорів страхування, у тому числі довгострокових договорів страхування життя, необхідне запровадження відповідних державних стимулів. Подальший розвиток та підвищення ефективності функціонування сфери страхування може істотно вплинути на активізацію інвестиційної діяльності та залучення вільних фінансових ресурсів населення на розвиток національної економіки, а також забезпечити посилення соціально-економічного забезпечення громадян через розвиток ринку страхових послуг.

Для забезпечення такого розвитку необхідним є запровадження відповідних державних стимул-реакцій для населення. Без цілеспрямованих дій з боку державної влади щодо активізації залучення вільних фінансових ресурсів до системи страхування, неможливо сподіватися на розширення кількості страховальників. Необхідними заходами стосовно розвитку ринку страхових послуг є створення ефективної інституційної структури та організаційного механізму управління. Особливо важливим є запровадження відповідних стимулів для населення із врахуванням прагнення зберегти в цих умовах накопичення від знецінення та бажання примножити їх у майбутньому. Безперечно, що подальший розвиток довгострокового страхування життя (у т.ч. пенсійного страхування) сприятиме розв'язанню проблеми у соціальній сфері. Тобто через страхування можна, з одного боку, акумулювати великі обсяги вільних фінансових коштів (які потім трансформуються в інвестиційні ресурси), а з другого — забезпечувати високі соціальні стандарти.

Світова практика свідчить, що механізм ринку страхових послуг використовується для трансформації коштів населення в інвестиції та спрямування на розвиток економіки. Наголосимо, що довгострокові види страхування мають переваги з точки зору довгострокових інвестицій. Передусім, компанії зі страхування життя мають більше можливостей для інвестування довгострокових інвестиційних проєктів. Поряд з цим, ринок страхових послуг має широкий спектр інструментів залучення коштів населення. Також слід відзначити, що остання фінансова криза довела достатню стійкість вітчизняних страхових компаній, попри наявність низки проблемних питань, які потребують розв'язання.

Одним і таких питань є запровадження стимулів стосовно залучення заощаджень населення в систему страхування, насамперед стимулювання укладання довгострокових договорів страхування життя (у т.ч. добровільного пенсійного страхування). Одним із таких стимулів для населення може бути пільгове оподаткування доходів які

стосуються сфери страхування. Поряд з цим необхідно запропонувати страховикам та страховальникам такі інструменти, які спроможні захистити інвестиції від інфляції.

Слід зважати на той факт, що стимулювання населення з низьким рівнем доходів до заощаджень буде мати позитивний ефект лише в тому випадку, якщо гранична норма заміщення між теперішнім і майбутнім споживанням буде нижча, ніж дохідність заощаджень, у інших випадках рівень заощаджень не зміниться або зменшиться. Рівень заощаджень індивідів з високим рівнем доходів не зміниться, тому для такої категорії громадян не доцільно застосовувати пільги, оскільки це призведе до скорочення податкових надходжень до бюджету при незмінному рівні заощаджень [8].

Вважаємо, що посилення соціально-економічного забезпечення громадян через розвиток ринку страхових послуг передбачає використання низки інструментів та механізмів, серед яких:

- розширення переліку страхових продуктів, передусім укладання довгострокових договорів особистого страхування, страхування життя, що сприятиме підвищенню рівня соціального забезпечення громадян;

- забезпечення фінансової стабільності ринку страхових послуг через інструменти антикризової стабілізаційної політики уряду, у тому числі запровадження пруденційного нагляду за діяльністю страхових компаній з метою попередження та запобігання кризових явищ;

- запровадження податкових стимулів для населення щодо укладання довгострокових страхування, передусім через застосування диференційованих ставок податку та зменшення бази оподаткування з урахуванням страхових платежів за відповідними напрямками страхування, насамперед довгострокового страхування життя та пенсії;

- фінансове стимулювання шляхом надання державних гарантій збереження страхових нагромаджень, а також запровадження пільгового кредитування для укладання договорів добровільного пенсійного страхування;

- інфраструктурне забезпечення шляхом розвитку широкого спектру страхових продуктів (розвиток нових страхових пенсійних продуктів, технологій і форм організації роботи з боку компаній зі страхування життя); розвиток розгалуженої мережі (страхових брокерів, консультаційних центрів) надання послуг страхування;

- інформаційне забезпечення через активну соціальну рекламу страхових продуктів (передусім довгострокового страхування життя, добровільного пенсійного страхування; медичного страхування та інших видів особистого страхування);

- забезпечення захисту прав страховальників через побудову ефективної системи нагляду та контролю за дотриманням законодавства страховими компаніями, у тому числі забезпечення реагування на скарги страховальників на дії страховиків;

- створення фонду гарантування страхових внесків за довгостроковими договорами добровільного пенсійного страхування;

- розширення переліку напрямів інвестування страхових резервів з метою забезпечення інвестиційного доходу для страховальників, що буде також додатковим стимулом щодо укладання довгострокових договорів страхування життя (пенсійного страхування);

Таблиця 2. Розміщення резервів зі страхування життя 2009–2014 рр. (млн грн.)

Напрями інвестування	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Цінні папери, зокрема:	2774,5	2777,0	2843,7	3598,4	4189,6	4788,1
- акції	1914,3	1375,8	1353,4	1107,4	1618,1	1417,9
- облігації	172,4	165,4	261,3	322,6	358,4	418,6
- іпотечні сертифікати	0	0,2	0	0	0	0
- цінні папери, що емітуються державою	687,8	1235,6	1229,0	2168,4	2213,1	2951,6
Кредити страхувальникам та для житлового будівництва	4,6	4,6	4,6	4,5	4,6	4,5
Грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі	1065,2	1104,1	1458,2	1323,2	1578,0	1739,6
Банківські вклади	3535,8	4119,1	5332,6	5750,6	6092,6	6163,2
Банківські метали	74,3	44,2	46,2	22,6	15,5	15,5
Нерухоме майно	731,2	817,8	739,4	791,0	810,8	846,3
Права вимоги до перестраховиків	2027,4	2651,2	1165,6	1571,6	2302,9	2499,6
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ	51,8	23,9	10,2	9,6	28,2	8,3

Джерело: складено автором за [4].

— удосконалення законодавства в частині усунення суперечностей в Законах "Про страхування" та "Про недержавне пенсійне забезпечення".

ВИСНОВКИ

Для популяризації страхування та залучення заощаджень населення в інвестиційний процес необхідно застосування сукупності державних важелів впливу, що сприятимуть капіталізації доходів та трансформації заощаджень населення в інвестиції. По-перше, податкове стимулювання через застосування диференційованих ставок податку та зменшення бази оподаткування з урахуванням страхових платежів за відповідними напрямками страхування, передусім довгострокового страхування життя та пенсій. По-друге, фінансове стимулювання шляхом надання державних гарантій збереження страхових нагромаджень, а також запровадження пільгового кредитування для укладання договорів добровільного пенсійного страхування. По-третє, інфраструктурне забезпечення шляхом розвитку широкого спектру страхових продуктів (розвиток нових страхових пенсійних продуктів, технологій і форм організації роботи з боку компаній зі страхування життя); розвиток розгалуженої мережі (страхових брокерів, консультаційних центрів) надання послуг страхування. По-четверте, інформаційне забезпечення через активну соціальну рекламу страхових продуктів (передусім довгострокового страхування життя, добровільного пенсійного страхування).

Тобто створення сприятливих умов для залучення заощаджень населення в інвестиційний процес через ринок страхових послуг має забезпечувати держава через відповідні стимули та гарантії. У свою чергу залучення широкого кола населення до страхування може вирішити завдання щодо підвищення інтересу населення до інвестиційного розміщення особистих заощаджень, зокрема в систему добровільного пенсійного страхування.

З огляду на необхідність вирішення питання залучення заощаджень населення в інвестиційний процес через ринок страхових послуг необхідно зважати на наступні принципи реалізації державної політики у цій сфері:

1. Запровадження державних гарантій збереження страхових накопичень, а також відповідальності страхових компаній у процесі залучення та використання заощаджень населення.

2. Популяризація державних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни в частині розвитку страхування, що надасть можливість залучати заощадження населення в інвестиційний процес.

3. Реалізація державної політики зайнятості, яка забезпечує створення нових робочих місць, підвищення продуктивності та оплати праці, запобігання тіньовій зайнятості й приховування заробітної плати.

Для популяризації страхування та залучення заощаджень населення в інвестиційний процес необхідно застосування сукупності державних важелів впливу, що сприятимуть капіталізації доходів та трансформації заощаджень населення в інвестиції.

Література:

1. Страхование: учебник / [В.В. Шахов, А.К. Никитенко, О.А. Цамутали и др.]; под редакцией профессора В.В. Шахова. — М.: Анкил, 2002. — 480 с.

2. Страховий та інвестиційний менеджмент: підручник / Під керівн. і наук. ред. В.Г. Федоренка, В.Б. Захожая / В.Г. Федоренко, В.Б. Захожай, О.Г. Чувардинський та ін. — К.: МАУП, 2002. — 344 с.

3. Терещенко Г.М. Декапіталізація небанківських фінансових інституцій: чинники та наслідки / Г.М. Терещенко // Економіка і прогнозування. — 2015. — № 3. — С. 42—57.

4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://nfp.gov.ua>

5. Нацфінуслуг прикрыва 60 страховиків и иницирует свое расформирование [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://business.vesti-ukr.com/107365-nacfinuslug-prikryla-60-strahovikov-i-iniciiruet-svoe-rasformirovanie>

6. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегія та пріоритети [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/07/01/24/2839>

7. Баглюк Ю.Б. Страховий ринок України міжнародних інтеграційних процесах / Ю.Б. Баглюк // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. — Науки: економіка, політологія, історія. — 2008. — № 11 (67). — С. 10—16.

8. Шишкин С.В. Экономика социальной сферы: учеб. пособие / С.В. Шишкин. — М.: ГУВШЭ, 2003. — 367 с.

References:

1. Shahov, V.V. Nikitenko, L.K. and Camutali, O.A. (2002), *Strahovanie [Insurance]*, Ankil, Moscow, Russia.

2. Fedorenko, V.G. Zahozhaj, V.B. and Chuvardinskij, O.G. (2002), *Strahovij ta investicijnij menedzhment [Insurance and Investment Management]*, МАУП, Kyiv, Ukraine.

3. Tereschenko, H.M. (2015), "Decapitalization of non-banking financial institutions: causes and consequences", *Ekonomika i prohozuvannia*, vol. 3, pp. 42—57.

4. The official site of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2016), "Annual reports of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets", available at: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html> (Accessed 11 April 2016).

5. Pollok, M. (2015), "The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets covered 60 insurers and initiates its disbandment", *Vesti*, available at: <http://business.vesti-ukr.com/107365-nacfinuslug-prikryla-60-strahovikov-i-iniciiruet-svoe-rasformirovanie> (Accessed 15 July 2015).

6. Vasilenko, A. and Trynchuk, V. (2006), "Investments of insurance companies Ukraine: strategy and priorities", *Strakhova sprava*, vol. 3 (23), available at: <http://forinsurer.com/public/07/01/24/2839> (Accessed 15 February 2016).

7. Bagljuk, Ju.B. (2008), "Insurance market of Ukraine in the international integration processes", *Naukovij visnik*, vol. 11(67), pp. 10—16.

8. Shishkin, S.V. (2003), *Jekonomika social'noj sfery [Economics of Social Sphere]*, ГУВШЕ, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016 р.